

Docentui PETRUI RUMŠUI - 100

Doc. Elena Neniškytė

Jeigu docentas Petras Rumšas būtų tarp mūsų, šiais metais švęstume jo 100-metį.

Jis gimė 1921 m. lapkričio 2 d. žemaičių ūkininkų šeimoje (Paulaičių kaime, dabart. Šilutės rajone), kurioje augo 13 vaikų. Petriukas buvo vienas iš vyresnių, todėl siekti mokslų buvo tikrai nelengva.

1930 metais Petras pradėjo lankyti pradžios mokyklą, kurią baigė per 3-jus metus, eksternu išlaikydamas egzaminus už dvi klases. Nuo 1934 m. jis — jau Švėkšnos gimnazijoje, kartu, kad užsidirbtų lėšų, repetitoriavo ir bendradarbiavo vietiniame laikraštyje. Baigęs gimnaziją, 1940 m. įstojo į Kauno universiteto statybos fakultetą, tačiau karo metu mokytis neturėjo galimybių, todėl mokytojavo Vilkijos gimnazijoje, o nuo 1943 m. — Sakalynės pradžios mokykloje. Taigi 1944 metais mokytojui Petruui Rumšui neteko pabūti kareiviu, bet už tai reikėjo 1944-45 m. kasti skalūnus Estijos kasyklose.

Po karo nuo 1946-jų P. Rumšas vėl mokytojas — dabar jau Švėkšnos vidurinėje mokykloje. Jausdamas žinių trūkumą, 1949 metais įstojo į Vilniaus universiteto Fizikos matematikos fakultetą. Dėl ilgos ir sunkios žmonos ligos vėl trūko lėšų pragyvenimui, todėl nuo 1950 m. mokytojavo Vilniaus 15-oje vidurinėje mokykloje, derindamas šį darbą su studijomis Universitete. Nežiūrint dvigubo krūvio, Universitetą 1954-aisiais baigė su pagyrimu ir pasiliko dirbti Universitete. Dabar jau norėjo atsisakyti mokytojo darbo, tačiau mokinių tėvų komitetas kreipėsi į švietimo ministrą, o tas į Universiteto Rektorių, kad P. Rumšui leistų dirbti kartu ir Universitete, ir 15-oje vidurinėje mokykloje. Leido. Jis dirbo šitaip iki 1962-jų metų, kai jam jau keturiasdešimt vieneri.

1959 metais mirė Petro Rumšo žmona, palikusi jį su mažamete dukra. Sunkiai sekėsi jam po to sutvarkyti savo asmeninį gyvenimą. Tik 1980 m., sutikęs savo buvusią auklėtinę iš Švėkšnos gimnazijos, lengviau atsikvėpė ir, rodos, viskas stojosi į savo vietas. Deja, neilgam. Nuo 1986 m. lapkričio 19-osios Petras Rumšas ligoninėje, o čia nežmoniškai skausmai, baisiausios operacijos ir didžiausios pastangos pakilti.

„Jūs mano ryšis su gyvenimu. Kaip laikotės? Aš kitais metais gal daugiau globosiu studentus - praktikantus Vilniuje, nes važinėti po respubliką man gali būti sunkoka“, — šitaip kalbėjo docentas būdamas ligoninėje, lankantiems jį katedros bendradarbiams, taip planavo. Deja. Iš ligoninės P. Rumšas jau neišėjo. Mirė ten 1987 vasario 23-ją. Palaidotas Rokantiškių kapinėse.

Taigi, keturiasdešimt vienerius savo gyvenimo metus P. Rumšas atidavė pedagoginiam darbui. Daugelis iš jų dvigubi. Nedaug turi būti Lietuvoje kampelių, kur nerastume jo mokinių.

„Jau daugelio mano mokinių sidabru pasipuošę plaukai, bet man jie — mano mokiniai. Kiekvienas susitikimas su jais man šventė, mano gyvenimo prasmės patvirtinimas. Kiekviename jų

yra nors mažytė kibirkštėlė iš tos šviesos žiburio, kurį kartu su kitais mokytojais nešiau ir aš," - rašė P. Rumšas „Tarybiniame studente" 1970-jų sausio 10 d.

„Mokytojas ne šiaip sau darbuotojas, jis - sielų inžinierius. Mokyti ir auklėti jaunus žmones — labai atsakingas, kilnus darbas. Mokytojas betarpiškai turi įtakos jaunuolio dvasiai, vysto jo protines galias, grūdina valią, įdiegia idealus, perduoda jaunimui savo siekimus, mintis. Gal kam atrodo, kad mokytojo darbas monotoniškas, nekūrybiškas? Netiesa. Kaip tik mokytojas mažiausiai susiduria su rutina, standartu, kartojimusi. Pedagoginis darbas reikalauja nuolatinės kūrybinės minties, ieškojimo. Juk nėra dviejų vienodų žmonių, o tuo labiau - dviejų vienodų klasių“, - taip apibūdino Petras Rumšas mokytojo darbą, kviesdamas abiturientus rinktis šią profesiją.

P. Rumšo veiklos diapazonas buvo gana platus. Savo didelę pedagoginę patirtį jis apibendrino vadovėliuose „Trumpas aukštosios matematikos kursas" (1-asis ir 2-asis leid. su Petru Žemaičiu, 1963-69; 3-sis — 1976), „Kompleksinio kintamojo funkcijų teorija" (su V. Kabaila 1971), mokymo priemonėse „Integralas ir jo panaudojimas" (1968), „Funkcija, riba, išvestinė, integralas" (1976), „Uždavinių rinkinys" (su P. Vašku, 1976), „Matematikos metodika" (1982), „Bendroji matematikos mokymo metodika" (su V. Drėgūnu, 1984), „Pagrindinių geometrijos sąvokų ir aksiomų mokymas" (1986), straipsniuose, kuriuose nagrinėjo lietuviškų matematikos vadovėlių ir terminų istoriją, matematikos dėstymo metodiką. P. Rumšo parašyti vadovėliai, mokymo priemonės, straipsniai rodo jo aukštą metodinį lygį, gerą lietuvių kalbos mokėjimą, sugebėjimą suprantamai ir aiškiai pateikti mokymo medžiagą. Meilė gimtajai kalbai neleido jam taikstyti su mūsų matematikų kalboje ir matematiniuose leidiniuose vis dar pasitaikančiomis negerovėmis bei kalbos kultūros stoka.

Vienas iš matematikos mokytojo uždavinių — išmokyti mokinius gražiai sklandžia kalba reikšti savo mintis. Todėl paties mokytojo kalba turi būti be priekaištų, taisyklinga visais atžvilgiais, tada mokytojas galės pastebėti mokinio kalbos trūkumus, sistemingai ir kantriai taisyti pasitaikančias negeroves.“ (P. Rumšas. „Taisytinios matematikų kalbos negerovės". Tarybinė mokykla 1975. 10, p.27).

Matematikos vadovėliams būdingas kalbos glaustumas ir reiškimo tikslumas. Tačiau kurie-ne-kurie autoriai, manydami, jog matematikos esą neįmanoma dėstyti paprasta, sklandžia kalba, pradeda mintis reikšti įmantriais, painiais, sunkiai suprantamais sakiniais. Kad šis požiūris klaidingas, šimtais pavyzdžių yra įrodę kalbininkai, pinklių ir netaisyklingą frazę paversdami sklandžiu, gražiu, aiškiu sakiniu. (P. Rumšas. „Matematikos terminų klausimu". Leid. „Naujos knygos", 6. 1976, p. 30).

Šiuos P. Rumšo priesakus verta prisiminti.

P. Rumšo darbus, susijusius su matematikos terminais gerai įvertino mūsų kalbininkai. 1975 metų balandžio 22 dienos laiške leidinio „Kalbos kultūra" ats. redaktorius K. Ulvydas P. Rumšui rašė: „Jūsų atsiųstame straipsnyje „Lietuviškų aritmetikos terminų kilmė ir raida" sukaupta ir apžvelgta vertinga medžiaga, kruopščiai, sklandžia kalba nušviesta lietuvių aritmetikos terminų atsiradimo ir formavimosi istorija... iš tikrųjų tai yra rimtas indėlis į lietuvių terminijos tyrinėjimą.“

P. Rumšas ir vėliau, dirbdamas tik Universiteto matematikos fakultete, nenutraukė ryšių su vidurine mokykla: pastoviai dalijosi žiniomis ir patirtimi su vidurinių mokyklų matematikos mokytojais kvalifikacijos kėlimo kursuose, konferencijose, pedagoginėje spaudoje. Naujo mokyklinio matematikos turinio įdiegimo ir jo dėstymo metodikos klausimais paskelbė 7

straipsnius ir 5 mokymo-metodines priemones, perskaitė daug paskaitų per televiziją. Tas nenutrūkstamas ryšis su mokykla jam teikė galimybę būti nepaprastai operatyviam. Štai 1985 m., kai mokyklose pasirodė A. Pogorelovo „Geometrija“ 6-11 kl., P. Rumšas pirmasis išgirdo mokytojų aimanas ir paruošė 48 puslapių metodinę priemonę „Pagrindinių geometrijos sąvokų ir aksiomų mokymas“ (1986). Šios knygelės pratarmėje autorius cituoja psichologą L. Fridmaną, kuris pabrėžia, kad matematikos mokytojas turi daugiau galimybių, negu kiti mokytojai, žaloti mokinių smegenis, versdamas mokinius kalti matematinės tiesas, nesuvokiant prasmės, spręsti uždavinius, nesuprantant atliekamą veiksmų ir operacijų esmės. „Ši psichologo mintis niekaip neišeina iš galvos, stebint pirmąsias geometrijos pamokas,“ - rašė P. Rumšas. Toliau išvardijęs vadovėlio trūkumus, pateikia rekomenduojamą medžiagos pertvarkymą, kad nebūtų taip žalojami mokiniai.

Skaitant P. Rumšo parengtas metodines priemones ar straipsnius, nesunku suvokti, kad rašydamas juos, autorius prieš akis turėjo gyvą mokinį, tiksliai vertino jo galimybes, psichologinius ypatumus. Knygoje „Pagrindinių geometrijos sąvokų ir aksiomų mokymas“ rašė: „... *geometrija pradedama mokyti tada, kai mokinio mąstymas dar nėra pasiekęs to lygio, kurio reikia norint suprasti geometrijos mokslą... Vadinasi, būtina skirti geometrijos mokslą, nuo geometrijos kurso, einamo bendrojo lavinimo vidurinėje mokykloje... Geometrijos mokoma keletą metų, per kuriuos vyksta labai svarbūs mokinio fiziniai ir psichiniai pakitimai: mokinys iš vaiko virsta paaugliu, o iš paauglio — jaunuoliu. Per tą laiką iš esmės kinta mokinio mąstymas.*“

Arba štai straipsnyje „Funkcinės priklausomybės supratimo ugdymas, dėstant algebrą“ (rink. „Iš fizikos ir matematikos mokytojų patirties“, 1962, 31-54 p.). P. Rumšas rašė:

Matematikos mokymo tikslų tarpe pagrindinę vietą užima loginio mąstymo ugdymas. Todėl labai klystų mokytojas, jeigu jo vedamose pamokose mokiniai būtų mokomi tik atlikti matematinės operacijos. Mokiniai gali gerai mokėti perdirbinėti sudėtingus reiškinius (tuo kartais mokytojai labai žavisi), gali turėti nemažai praktinių įgūdžių, atliekant skaičiavimo pratimus, tačiau jų matematinė erudicija gali būti labai skurdi. Formalizmas mokinių žiniose yra žalingiausias reiškinys. Dažniausiai jis atsiranda dėl to, kad mokytojas nesigilina i šiuolaikinės matematikos esmę, neatsižvelgia i tai, kaip toliau bus vystomos mokinių matematinės žinios.

Atskiros studijos, platesnio pokalbio reikėtų, jei bandytume aptarti dar vieną P. Rumšo tyrimo objektą — lietuviško mokyklinės matematikos vadovėlio ir lietuviškų matematikos terminų istoriją. Paskaičius straipsnius apie tai, darosi aišku, kad P. Rumšas buvo susipažinęs su daugybe literatūros šaltinių: Busilo, Šikšnio, Mašioto, Z. Žemaičio darbais ir kitų autorių straipsniais šia tema. Ne viską iki galo padarė P. Rumšas. Liko dar daug problemų, kurių daugelį išskėlė jis pats.

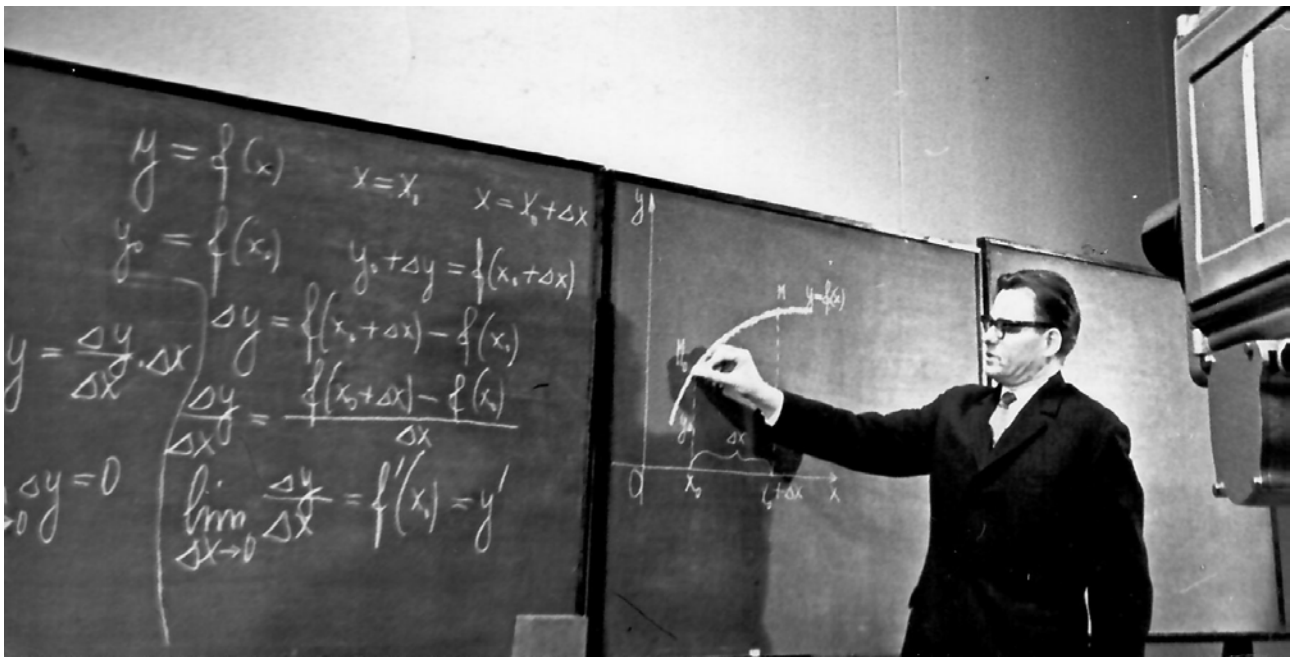
Petras Rumšas buvo pats produktyviausias matematinės literatūros vertėjas iš rusų kalbos. Jis išvertė 23 knygas. Be to P. Rumšas parašė keliasdešimt recenzijų bei atsiliepimų apie įvairius leidinius. Iš viso P. Rumšo bibliografijoje 132 įrašai.

Tačiau jam gyvam esant, daug kartų jis buvo koneveiktas už tai, kad nerašo ir negina disertacijos. Šis darbas jau buvo ne jo charakteriui. Kai jam aiškindavo, kad reikia tik paimti paskelbtus straipsnius, juos susisteminti, sutvarkyti ir pateikti, jis numodavo ranka: tam reikėjo nemažai laiko, reikėjo grįžti atgal ir daryti dėl darymo. Daugelis straipsnių buvo aktualūs tuo metu, kai buvo rašyti, o po dešimties metų... Be to jis niekada nestokojo darbų, aktualių būtent tuo metu. Ir taip iki 1985-jų metų su 120-150 rub. atlyginimu. Tik 1985 m. birželio 20 d. jam suteiktas docento vardas.

Žmogaus vaisingam kūrybiniam darbui būtinos tam tikros sąlygos, kurias sudaro visuomenė, darbo atmosfera, atitinkama aplinka kasdieniniame, šeimyniniame gyvenime. Likimas P. Rumšo tikrai nelepino, suteikė daug smūgių, tačiau jis sugebėjo išlaikyti savyje sąžiningumą, nuoširdumą, atjautą. Jis mokėjo bendrauti su žmonėmis, turėjo sveiko humoro jausmą, sugebėdavo užkrėsti kitus darbinga nuotaika, rasti išeitį kritiškose situacijose. Tai buvo kuklus, paprastas, mąstantis, imlus žmogus, visada pasiruošęs pasimokyti iš kitų, sąžiningai kūrybiškai dirbęs savo darbą. O dirbo jis sistemingai, kasdien — šventinėmis ir darbo dienomis, nes darbas buvo jo egzistencijos pagrindas. Nesivaikė garbės, karjeros. Iš jo buvo galima pasimokyti meilės savo tautai, kalbai, profesijai, darbštumo, mokėjimo teisingai įvertinti kito žmogaus darbus, reiklumo sau ir kitiems.

Vilkijos progimnazijos mokytojai ir mokiniai

P. Rumšas paskaitoje

P. Rumšas (pirmoje eilėje viduryje) su Vilniaus 15 vidurinės mokyklos mokiniais

VU Matematinės analizės katedros bendradarbiai. P. Rumšas sėdi pirmas dešinėje